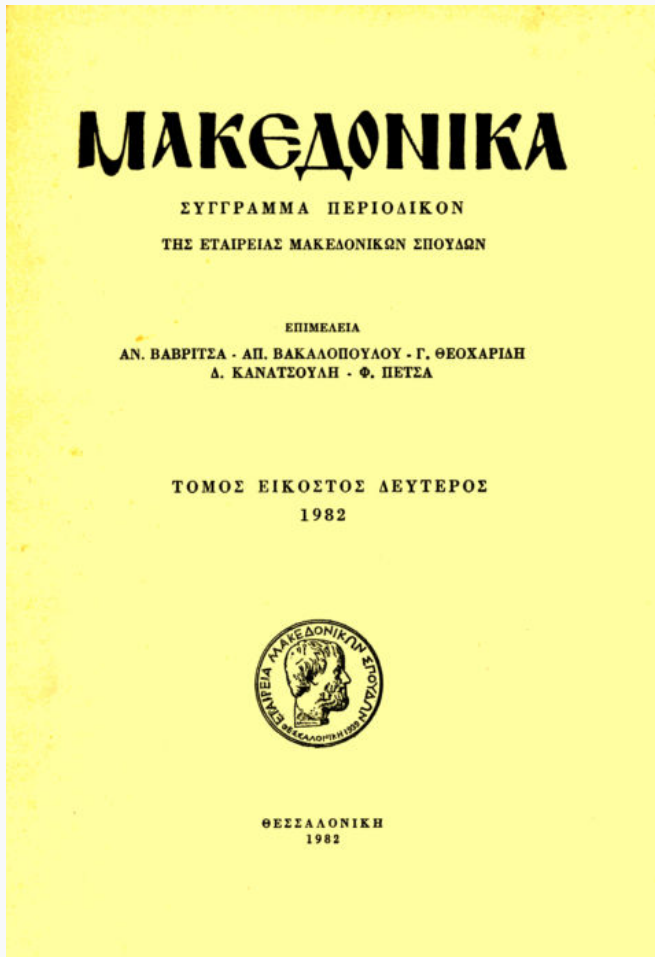

Μακεδονικά

Τόμ. 22, Αρ. 1 (1982)

Ιστορική εξέλιξη του γεωγραφικού χώρου της Βορειοδυτικής μείζονος Μακεδονίας κατά την περίοδο του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856)

Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.513](https://doi.org/10.12681/makedonika.513)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Κ. Α. (1982). Ιστορική εξέλιξη του γεωγραφικού χώρου της Βορειοδυτικής μείζονος Μακεδονίας κατά την περίοδο του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856). *Μακεδονικά*, 22(1), 16–28.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.513>

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΚΡΙΜΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1853-1856)

1. Ἡ σημασία τῆς ἀνακάλυψης ἀρχαιακῶν πηγῶν γιὰ τὴ γνώση τῆς ἱστορικῆς δομῆς τοῦ μακεδονικοῦ χώρου μὲ τὴν εὐρεία του βέβαια γεωγραφικὴ ἔννοια, ποὺ περιλαμβάνει σήμερα περιοχές, οἱ ὁποῖες ὑπάγονται στὴν ἑλληνικὴ, τὴ σερβικὴ καὶ τὴ βουλγαρικὴ Μακεδονία, εἶναι πραγματικὰ πολὺ μεγάλη. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἔχω καταλήξει ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ συστηματικὲς ἔρευνες σὲ ποικίλα θέματα, ποὺ ἀναφέρονται γενικότερα στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ αἰσθητὴ ἔλλειψη πρωτογενῶν πηγῶν—ἐλάχιστες εἶναι δυστυχῶς ἐκεῖνες οἱ εὐρωπαϊκὲς ἢ ἑλληνικὲς ἀρχαιακὲς μονάδες, ποὺ περιέχουν πολὺτιμο ὕλικὸ γιὰ τὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς Μείζονος Μακεδονίας ἰδιαίτερα κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο 1800-1870—καθιστᾷ περισσότερο προβληματικὴ τὴ συγγραφὴ μιᾶς συνθετικῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴ δημοσίευση περισσότερων ἐπιμέρους μελετῶν¹.

Σὲ παλαιότερη ἐργασία μου, ποὺ εἶχε δημοσιευθεῖ στὰ «Μακεδονικά»², εἶχα ἀσχοληθεῖ ἀναλυτικὰ μὲ τὴ διερεύνηση τῶν ποικίλων πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν φαινομένων, ποὺ παρουσιάζονται στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἡ εἰκόνα ἐκεῖνῃ τῆς Βορειοδυτικῆς Μείζονος Μακεδονίας ποὺ ἔδωσα στὴ μελέτη ἐκεῖνῃ ἐμπλουτίζεται τώρα μὲ νέα ἀρχαιακὰ στοιχεῖα ἐξίσου ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὶς γαλλικὲς προξενικὲς ἐκθέσεις τοῦ Quai d'Orsay³, γραμμένες ἀπὸ τοὺς Γάλλους προξένους τοῦ Μοναστηρίου Adolphe Fleurat (1854), Bellaigue de Bughas (1855-1858) καὶ Paul Srimblor (1858-1859),

1. Βλ. ἀνάλογες σκέψεις στὴ μελέτη μου, Πῶς εἶδαν οἱ Εὐρωπαῖοι πρόξενοι τῆς Θεσσαλονίκης τὴν κατάσταση στὴ Μακεδονία τὸν περασμένο αἰῶνα, «Μακεδονικά» 20 (1980) 48-49.

2. Βλ. Κωνσταντίνου Ἀπ. Βακαλόπουλου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, «Μακεδονικά» 21 (1981) 168-199.

3. AMAE (=Archives du Ministère des Affaires Etrangères), CPC (=Correspondance Politique Consulaire), Turquie, Monastir, vol. I, 1854-1859.

που ύπηρεζε και ό τελευταίος εκεί Γάλλος πρόξενος¹. Τά νέα ανέκδοτα και ιδιαίτερα πολύτιμα ύπομνήματα διακρίνονται κυρίως για τήν αξιοπιστία τους, γιατί περιγράφουν με άντικειμενικά κριτήρια τις συνθήκες που έπικρατούν κατά τήν περίοδο 1854-1858 στο πασαλίκι του Μοναστηρίου. Έξιστορούν επίσης με λεπτομέρειες τις άλλεπάλληλες έπεμβάσεις τών διπλωματικών εκπροσώπων τής Άγγλίας και τής Γαλλίας στά έσωτερικά του πασαλικιού, οι όποιες άντανακλούσαν ιδιαίτερα κατά τήν έποχή εκείνη τό σκληρό πολιτικό και οικονομικό άνταγωνισμό τών μεγάλων εύρωπαϊκών κρατών στον όθωμανικό χώρο². Τά νέα ιστορικά στοιχεία άποκαλύπτουν άκόμη, για πρώτη φορά, με σαφήνεια τις έσωτερικές διεργασίες και μεταβολές, οι όποιες παρατηρούνται, εξέλισσονται και διαφοροποιούνται μέσα στη διοικητική δομή του πασαλικιού ύστερα από τά διάφορα μεταρρυθμιστικά μέτρα που είχε πάρει ή Πύλη κατά τήν περίοδο 1839-1856 κάτω από τήν πίεση τών μεγάλων δυνάμεων για τήν έξυγίανση τών διοικητικών μηχανισμών της και για τή βελτίωση του καθεστώτος του χριστιανικού πληθυσμού τής όθωμανικής έπικράτειας. Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον σταθμίζει ό έρευνητής τόν άντίκτυπο και τις ψυχολογικές άντιδράσεις τών χριστιανών κατοίκων τής Βορειοδυτικής Μακεδονίας από τήν έφαρμογή τών έσωτερικών αυτών μεταρρυθμίσεων³. Άξιοσημείωτο είναι τό γεγονός ότι οι Εύρωπαίοι πρόξενοι δέχονται τώρα άλλεπάλληλες αιτήσεις από τούς πολυάριθμους χριστιανούς κατοίκους του πασαλικιού Μοναστηρίου, οι όποιοι ζητούν ν' άπαλλαγούν από τήν

1. Βλ. άναλυτικά στού Νίκολα Σοτίροβσκι, Izveštaj francuskih konzula u Bitolju o jugozapadnoj Makedoniji u doba Krimskog rata, «Jugoslavenski Istoričeski Časopis» 8 (1969) 111. Παρουσίαση τής μελέτης από τόν Άθανάσιο Άγγελόπουλο, βλ. στο «Δελτίον Σλαβικής Βιβλιογραφίας» του Ίδρύματος Μελετών τής Χερσονήσου του Αίμου, έτους Η', τεύχος 30', Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 1971, σσ. 12-16. Στην παραπάνω μελέτη του ό Ν. Σοτίροβσκι άναφέρεται πολύ περιληπτικά στού περιεχόμενο τών πολυάριθμων γαλλικών προξενικών εκθέσεων χωρίς ν' άναλύει τό πλούσιο πραγματικά ύλικό τους.

2. Ένδεικτικά και μόνο για τήν έξωτερική οικονομική πολιτική και τούς πολιτικούς προσανατολισμούς τής Άγγλίας στον όθωμανικό χώρο στά μέσα του 19ου αιώνα μνημονεύω τήν αξιόλογη μελέτη του V. J. P u g e a r, International Economics and Diplomacy of the Near East. A Study of British Commercial Policy in the Levant, 1834-1853, Stanford, California 1935. Πλούσια βιβλιογραφικά στοιχεία για τήν άγγλική και τή γαλλική οικονομική διείσδυση στον όθωμανικό χώρο στά μέσα περίπου του 19ου αιώνα βλ. στού Κωσταντίνου Άπ. Βακαλόπουλου, Οικονομική λειτουργία του μακεδονικού και θρακικού χώρου στά μέσα του 19ου αιώνα στά πλαίσια του διεθνούς έμπορίου, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 10, ύποσ. 2, σσ. 10-11, σσ. 17-18.

3. Βλ. σχετικά στού Κων. Βακαλόπουλου, Οικονομική λειτουργία του μακεδονικού και θρακικού χώρου, σσ. 42-43.

ἀπάνθρωπη φορολογική καταπίεση και γενικότερα ἀπὸ τὴν οἰκονομική ἀθλιότητα, στὴν ὁποία τοὺς εἶχε καταδικάσει ὁ τουρκικὸς ζυγός.

2. Ὁ πρῶτος Γάλλος πρόξενος Adolphe Fleurat ἔφτασε στὸ Μοναστήρι στὰ τέλη Αὐγούστου τοῦ 1854. Ἡ ἀφιξή του θεωρήθηκε πραγματικά γιορταστικὸ γεγονός ἀνάμεσα στὸν ντόπιον ἑλληνοβλαχικὸ πληθυσμό. Ὁλος ὁ κόσμος βιαζόταν νὰ τὸν ὑποδεχθεῖ, ἐνῶ ὁ μητροπολίτης Πελαγονίας εἶχε στείλει τὴν ἀμαξία του σ' ἓνα προάστιο τοῦ Μοναστηρίου, γιὰ νὰ τὸν μεταφέρει πανηγυρικά στὴν πόλη. Ὁ Fleurat παρουσιάστηκε ἀρχικά στὸ γενικὸ διοικητὴ τοῦ πασαλικοῦ Βασίφ πασά, στὸν ὁποῖο ἐπέδωσε τὸ ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ του ἀπὸ τὴν Πύλη. Ἡ ἀφιξή τοῦ Γάλλου προξένου καὶ ἡ ταυτόχρονη παρουσία τοῦ Ἄγγλου καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ ἐκπροσώπου στὸ Μοναστήρι γιορτάστηκαν μὲ 21 κανονιῆς γιὰ κάθε Εὐρωπαϊὸ διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο¹.

Ἡ Αὐστρία διατηροῦσε στὰ 1854 ὑποπροξενεῖο στὸ Μοναστήρι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Westermayer, ὁ ὁποῖος ἀντικαταστάθηκε τὴν ἴδια χρονιά ἀπὸ τὸν Vouletich. Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὴν ἴδια πόλη ὑπῆρξε ὁ Longworth ἄνθρωπος μὲ ἰσχύ και ἐπιρροή στὶς ντόπιες τουρκικὲς ἀρχές. Ὁ Longworth εἶχε ὑπηρετήσει παλαιότερα στὴν Κωνσταντινούπολη ὡς ἀνταποκριτὴς μιᾶς μεγάλης ἀγγλικῆς ἐφημερίδας. Εἶχε διακριθεῖ σὲ διάφορες μυστικὲς ἀποστολές και εἶχε κερδίσει ἰδιαίτερα τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἄγγλου πρέσβη Stratford Canning. Ὁ Ἄγγλος πρόξενος ὑπῆρξε ὁ κύριος ρυθμιστὴς τῆς ἐσωτερικῆς κατάστασης τὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου. Μεσολαβοῦσε ἐπίμονα στὶς τουρκικὲς ἀρχές γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ καθεστῶτος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, καθὼς και γιὰ τὴν ἀπόσκιπη εἰσαγωγή και τὴν ὀρθὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμιστικῶν μέτρων τῆς Πύλης. Εἶχε ἐπανεπιλημμένα ἐπισκεφθεῖ ἀκόμη και τὶς πιὸ ἀπομακρυσμένες περιοχές τοῦ πασαλικοῦ, εἶχε ἔλθει σ' ἐπαφὴ μὲ πολλοὺς χριστιανοὺς κατοίκους και εἶχε γνωρίσει ἀπὸ κοντὰ τὶς ἄθλιες συνθήκες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ζοῦσαν οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ τοῦ Ἄγγλου προξένου, ποὺ δὲν δίσταζε κάθε φορὰ νὰ καταγγέλλει στὴν Πύλη τὴν κακοδιοίκηση και τὴν τυραννικὴ συμπεριφορὰ τῶν ντόπιων ἀρχῶν ἀπέναντι στοὺς χριστιανοὺς, εἶχε ψυχράνει τὴν τουρκικὴ διοίκηση τοῦ πασαλικοῦ και τὴν ἔκανε ἐπιφυλακτικὴ ἀπέναντί του. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Ἄγγλου προξένου στὸ Μοναστήρι, ἡ ἐνεργητικότητά του και ἡ ὀλοένα αὐξανόμενη ἐπιρροή του στὰ ἐσωτερικὰ πράγματα, εἶχαν συντελέσει ἀποφασιστικὰ στὴν ἀνύψωση τοῦ

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Αὐγούστου 1854, ff. 1-2.

ήθικου του ντόπιου χριστιανικού πληθυσμού¹.

Μεγάλη έντυπωση προξένησε ή άφιξη του Γάλλου πρόξενου Adolphe Fleurat στο Μοναστήρι. Καθημερινά ή έπαυλη, στην όποία διέμενε, πολιορκούνταν από πλήθος κόσμου, που επιδίωκε να τον συναντήσει, να του εκθέσει τὰ αίτήματά του και να του ζητήσει τή θερμή συμπαράστασή του. Πολλοί Έλληνες κάτοικοι του πασαλικιού ίκέτευαν τήν προστασία του από τις κατάφωρες άδικίες των τουρκικών άρχων και από τις άλλεπάλληλες επιθέσεις των ελληνικών ληστανταρτικών ομάδων, ιδιαίτερα στις περιοχές τής Καστοριάς και Κλεισούρας. Με μεγάλη έκπληξη πληροφορορήθηκε ο Γάλλος πρόξενος από τους Έλληνες κατοίκους του πασαλικιού τή δράση πολυάριθμων Ρώσων πρακτόρων άνάμεσα στις χριστιανικές μάζες τής Βορειοδυτικής Μειζονος Μακεδονίας, οι όποιοι ξεσήκωναν τους ντόπιους πληθυσμούς και μοίραζαν ύποσχέσεις για τήν επικείμενη άπελευθέρωσή τους από τον τουρκικό ζυγό. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Fleurat, οι χριστιανοί κάτοικοι του πασαλικιού άτένιζαν με μεγάλες προσδοκίες προς τή Ρωσία, χωρίς όμως να γνωρίζουν τίποτε σχετικό για τή χώρα εκείνη και για τις άληθινές προθέσεις της. Πολύ ένδιαφέρουσα είναι επίσης ή άγνωστη είδηση που άναφέρει ο Fleurat, ότι δηλαδή κατά τὸ Σεπτέμβριο-Όκτώβριο του 1854 είχε εκδηλωθεῖ σημαντικό έπαναστατικό κίνημα στην ελληνική Πρεμετή, κατά τὸ όποιο ο ντόπιος ελληνικός πληθυσμός της, όπως μνημονεύει ο ίδιος, είχε ξεσηκωθεί κατά του τουρκικού ζυγού. Χρονικά ή ελληνική εξέγερση τής Πρεμετής συνέπεσε με τήν άγγλογαλλική άποστολή στην Κριμαία².

Έντονες προσπάθειες για τή βελτίωση του χριστιανικού καθεστώτος στο πασαλίκι του Μοναστηρίου καταβάλλουν από κοινού τὸν Όκτώβριο του 1854 ο Γάλλος και ο Άγγλος πρόξενος, οι όποιοι συντονίζουν τις ενέργειές τους για τήν αύστηρή εφαρμογή των μεταρρυθμιστικών μέτρων τής Πύλης. Ο Longworth είχε λάβει λεπτομερείς οδηγίες από τὸν Άγγλο πρέσβη Stratford Canning για τήν τακτική ενημέρωσή του και για τήν εύσυνειδητη άπονομή τής δικαιοσύνης στους χριστιανούς κατοίκους του πασαλικιού εκ μέρους των ντόπιων τουρκικών άρχων. Ο Canning μάλιστα τὸν είχε παρακινήσει, όταν θά συναντούσε αντίδραση, να άπευθύνεται άπευθείας στην Πύλη³.

3. Στις 5 Φεβρουαρίου του 1855 έφτασε στο Μοναστήρι ο δεύτερος

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Αιγούστου 1854, ff. 2-3, 10 Μαρτίου 1855, ff. 22-25.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 5 Όκτωβρίου, 1854, f. 7.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Όκτωβρίου 1854, ff. 9-10.

Γάλλος πρόξενος Bellaigue de Bughas, ό όποίος συνέχισε με τόν ίδιο ζήλο τό έργο του προκατόχου του. 'Αρχικά ήλθε σ' έπαφή με τό γενικό διοικητή Μεχμέτ πασά, ό όποίος ένιωθε φοβία από την παρουσία των Εύρωπαίων διπλωματικών εκπροσώπων στο Μοναστήρι και ήταν άπέναντί τους διστακτικός και άναποφάσιτος. Οί σχέσεις όμως του Bellaigue de Bughas ήταν άριστες με τό στρατιωτικό διοικητή 'Αβδή πασά, που άναπλήρωνε προσωρινά τόν 'Ομέρ πασά¹.

Λίγες μέρες μετά την άφιξη του Bellaigue de Bughas στο Μοναστήρι έφτασε στην ίδια πόλη ένας 'Αγγλος άξιωματικός, ειδικός άπεσταλμένος τής άγγλικής κυβέρνησης, για να προβεί, σε στενή συνεργασία με τόν Longworth, στη στρατολόγηση μεγάλου έκστρατευτικού σώματος 4.000 ίππέων, οί όποίοι προορίζονταν να ένισχύσουν τις συμμαχικές δυνάμεις στην Κριμαία. Στις άρχές Μαρτίου άρχισαν οί στρατολογήσεις στις περιοχές του 'Ελβασάν και τής Δίβρας. Σε κάθε μισθοφόρο ίππέα χορηγούνταν προκαταβολικά μηνιαίος μισθός από 150 πιάστρα, άλλα 50 πιάστρα για τή διατροφή του και φυσικά ό άπαραίτητος όπλισμός του². 'Αρχικά τά άποτελέσματα τής άποστολής του 'Αγγλου άπεσταλμένου ήπύρξαν πενιχρά³. Γι' αυτό τόν 'Ιούλιο του 1855 έφτασε στο Μοναστήρι νέος 'Αγγλος άξιωματικός και τό σκοπό να στρατολογήσει στη Βόρεια Μακεδονία 8.000 άνδρες, οί όποιοι θα μεταφέρονταν με πλοία από τή Θεσσαλονίκη στην Κριμαία, για να ένισχύσουν τόν άγγλικό στρατό τής Κριμαίας. Χριστιανοί, μουσουλμάνοι και 'Εβραίοι άρχισαν να κατατάσσονται στο σώμα αυτό και άμέσως μετά προωθούνταν στη Θεσσαλονίκη⁴.

'Ιδιαίτερη φροντίδα κατέβαλε και ό νέος Γάλλος πρόξενος μαζί με τόν 'Αγγλο συνάδελφό του για την εφαρμογή των διοικητικών μέτρων, που είχαν ληφθεί από την Πύλη στα πλαίσια του Τανζιμάτ. Στο Μοναστήρι λειτουργούσε τήν εποχή εκείνη με ύποτυπώδη μορφή ένα έμποροδικείο και ένα πλημμελειοδικείο, στα όποια συμμετείχαν άντιπρόσωποι του χριστιανικού και του μουσουλμανικού πληθυσμού, καθώς και εκπρόσωποι των εύρωπαϊκών προξενείων. 'Η παρουσία των Εύρωπαίων διπλωματικών εκπροσώπων στα δύο παραπάνω δικαστήρια μετρίαζε τή διαφορά των τουρκικών άρχών και διασφάλιζε τήν όρθή άπονομή τής δικαιοσύνης. Σε άλλες περιπτώσεις ό Bughas ανάλάμβανε, ύστερα από αίτηση των ένδιαφερομένων πλευρών, να επίλυει ό ίδιος προσωπικά τις διαφορές μουσουλμάνων και χριστιανών, που άφορούσαν κυρίως ζητήματα άστι-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 22 Φεβρουαρίου 1855, ff. 13-15.
2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 2 Μαρτίου 1855, ff. 17-21.
3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Μαρτίου 1855, f. 31.
4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 12 'Ιουλίου 1855, ff. 90-91.

κοῦ δικαίου καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ διαφόρων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων, οἱ ὁποῖες εἶχαν μείνει ἐδῶ καὶ καιρὸ ἀνεκτέλεστες. Ἐπρόκειτο συνήθως γιὰ ὑποθέσεις φορολογικοῦ χαρακτῆρα ποὺ εἶχαν προκύψει ἀπὸ τὴν ἄδικη καὶ παράλογη φορολογικὴ πολιτικὴ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν¹. Ἔτσι π.χ. τὸν τελευταῖο καιρὸ τὸ χαράτσι εἶχε διπλασιαστεῖ ἐντελῶς αὐθαίρετα στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου καὶ εἶχε ἐξαγριώσει ἀφάνταστα τοὺς κατοίκους του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γάλλος πρόξενος παραδέχεται ὅτι τὸ Τανζιμάτ παρέμενε ἀκόμη «νεκρὸ γράμμα», ἐνῶ τὸ χάσμα ποὺ χώριζε τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τοὺς Τούρκους συνεχῶς μεγάλωνε². Χαρακτηριστικὴ ἦταν ἡ διστακτικότητά ποῦ ἔδειχναν οἱ Ἕλληνες πρόκριτοι τοῦ Μοναστηρίου νὰ συμμετάσχουν ὡς μέλη στὸ ἐκεῖ πλημμυελιοδικεῖο, τὸ ὁποῖο ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ μὲ πλήρη σύνθεση τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1856. Παρὰ τὶς ἔντονες προτροπὲς τοῦ Bughas καὶ τοῦ Longworth, προφασίζονταν ὅτι ἦταν ἀπασχολημένοι, γιὰ νὰ ἀποφύγουν ἀργότερα, ὅπως οἱ ἴδιοι πίστευαν, τὴν τουρκικὴ ἐκδίκηση³.

Ἐνάλογες προσπάθειες κατέβαλε ὁ Bellaigue de Bughas γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ληστείας στὶς περιφέρειες Καστοριάς καὶ Κλεισοῦρας⁴. Τὸ Μάιο τοῦ 1855 εἰκοσμελὴς ἀντιπροσωπεῖα τῶν κατοίκων τῆς Κλεισοῦρας ἐπισκέφθηκε τὸ Γάλλο πρόξενο καὶ τοῦ ἀνέφερε ὅτι 400 ἑλληνικὲς οἰκογένειες εἶχαν ἀναγκαστεῖ τελευταῖα νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ μεταναστεύσουν στὸ ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ βαλῆς τοῦ πασαλικιοῦ ὑποσχέθηκε στὸ Γάλλο διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο νὰ στείλει ἐπὶ τόπου τὴ φρουρὰ τῆς Κοριτσῆς γιὰ νὰ καταδιώξει τὶς ἑλληνικὲς ληστανταρτικὲς ομάδες⁵. Τὸν Ἰούνιο ὁμοῦ ὁ Bughas ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσει μιὰ μεγάλη περιοδεία, γιὰ νὰ ἐξετάσει ἀπὸ κοντὰ τὴν κατάσταση. Τότε διαπίστωσε ὅτι ὁ βαλῆς δὲν εἶχε πάρει κανένα ἀποτελεσματικὸ μέτρο γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ληστείας, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνοβλάχων ληστανταρτῶν, ποὺ ἦταν διαιρεμένοι σὲ 4 ομάδες καὶ ἄριστα ὀργανωμένοι, ἔφτανε τοὺς 350. Αὐτοὶ ἐξουσίαζαν τὶς περιοχὲς τῆς Καστοριάς, τῆς Ἀνασελίτσας καὶ τῆς Χροῦπistas καὶ εἶχαν σὲ κάθε χωριὸ κατασκόπους, ποὺ τοὺς ἐνημέρωναν γιὰ τὶς κινήσεις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὁ Γάλλος πρόξενος μὲ ἐπιγούσα ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ βαλῆ ἐξέθεσε διεξοδικὰ τὴν κατάσταση καὶ

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 10 Μαρτίου 1855, ff. 25-30.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Μαΐου 1855, f. 66.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 11 Ὀκτωβρίου 1856, f. 211 κ.έ.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 18 Ἀπριλίου 1855, f. 43.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Μαΐου 1855, ff. 64-66. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Bughas πρὸς τὸ βαλῆ τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ 6 Μαΐου τοῦ 1855, f. 69.

τόνισε ότι ήταν άποφασισμένοι να πάρει τα απαραίτητα μέτρα. Κάλεσε άμέσως τους τοπικούς μουδίρηδες και με τη συνεργασία τους σχημάτισε μέσα σε 3 μέρες ένα μεγάλο σώμα από 800-900 έθελοντές, οι όποιοι προχώρησαν σε έκκαθαρίσεις στις δασώδεις κυρίως περιοχές. Παρά τη μυστικότητα όμως των επιχειρήσεων, οι ληστανταρτικές ομάδες ειδοποιήθηκαν έγκαιρα και διέφυγαν στον καζά της Κόνιτσας στο πασαλίκι Ίωαννίνων. Άπρακτος ο Bughas αναγκάστηκε να επιστρέψει στο Μοναστήρι, όπου ζήτησε από το βαλή ν' αυξήσει τον αριθμό των κατά τόπους φρουρών και να δημιουργήσει ειδικές στρατιωτικές μονάδες για τη φύλαξη των δερβενιδών. Τα αιτήματά του όμως αυτά απορρίφθηκαν από το διοικητικό συμβούλιο του πασαλικιού. Ο Γάλλος διπλωματικός εκπρόσωπος πρότεινε τότε να σχηματιστούν σε κάθε χωριό σώματα από ντόπιους έθελοντές χριστιανούς και μουσουλμάνους, αλλά αυτό φάνηκε ιδιαίτερα επικίνδυνο στο βαλή, ό όποιος όμως τελικά υποχώρησε μπροστά στις απειλές των Ευρωπαίων προξένων και δέχθηκε να στρατολογηθούν 500 άνδρες για την εξάλειψη της ληστείας¹.

4. Τον Ίούλιο του 1855 ξέσπασε μεγάλη επιδημία χολέρας μέσα στο Μοναστήρι, γεγονός που ανάγκασε τους κατοίκους της πόλης να καταφύγουν στα γύρω χωριά. Έντρομες οι τουρκικές αρχές του πασαλικιού έσπευσαν ν' απομακρυνθούν, ενώ ό Γάλλος πρόξενος ανέλαβε να συντονίσει την κατάσταση με τη συνεργασία των Έλλήνων ιερέων και γιατρών και να πάρει τα απαραίτητα προφυλακτικά μέτρα για την απολύμανση των φτωχότερων συνοικιών, οι όποιες είχαν πληγεί ιδιαίτερα από την επιδημία. Οι δυσκολίες που συνάντησε υπήρξαν μεγάλες. Το δημόσιο νοσοκομείο του Μοναστηρίου δεν είχε κρεβάτια και τα φαρμακεία στην πόλη ήταν ελάχιστα. Ο Bughas έκαμε μιá μεγάλη περιοδεία στα γύρω χωριά και συγκέντρωσε από τους πλούσιους Έλληνες εμπόρους, οι όποιοι είχαν καταφύγει εκεί, 10.000 περίπου πιάστρα, τα όποια προόρισε για την αναδιοργάνωση του νοσοκομείου, τη μεταφορά των άσθενών και την πρόσληψη ύπαλλήλων. Η επιδημία της χολέρας διάρκεσε περίπου 6 εβδομάδες και προκάλεσε γύρω στους 700 θανάτους, κυρίως ανάμεσα στο χριστιανικό πληθυσμό. Μεγάλα προβλήματα αντιμετώπισε ό Γάλλος πρόξενος από την παρουσία των πολυάριθμων πρακτικών γιατρών—τους χαρακτηρίζει «τσαρλατάνους», οι όποιοι δυσχέραιναν σημαντικά τό έργο του². Έντονη δραστηριότητα ανέπτυξε επίσης ό Γάλλος διπλωματικός εκπρόσωπος για την έδραϊωση της γαλικής επιρροής στη Βορειοδυτική

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 20 Ίουνίου 1855, ff. 75-85.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Αυγούστου 1855, ff. 93-98.

Μακεδονία και για την ίδρυση καθολικής ιεραποστολής των Λαζαριστών στο Μοναστήρι. Βρήκε μάλιστα κατάλληλο οίκημα για τη στέγαση και ζήτησε από τη γαλλική κυβέρνηση να στείλει 3 καθολικούς ιερείς. Δεν παρέλειψε ακόμη να τονίσει στο αρμόδιο υπουργείο Έξωτερικών την αναμενόμενη σφοδρή αντίδραση των Έλλήνων κατοίκων του Μοναστηρίου, του μητροπολίτη Πελαγονίας και του ισχυρού παπα-Στόικου, οι όποιοι έδειχναν ιδιαίτερη αντιπάθεια απέναντι στην καθολική δραστηριότητα¹. Ο παπα-Στόικος υπήρξε την εποχή εκείνη το δεξί χέρι του μητροπολίτη Πελαγονίας, άσκούσε μεγάλη επιρροή επάνω του και είχε έπαφες με τις ντόπιες τουρκικές άρχες, γεγονός τὸ ὁποῖο προβλημάτιζε ιδιαίτερα τὸ Γάλλο πρόξενο, πὸν σκεφτόταν νὰ τὸν ἀπομακρύνει κερδίζοντας τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἑλλήνα μητροπολίτη. Παράλληλες ἐνέργειες τῆς καθολικῆς κίνησης σημειώνονται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὸν ἴδιο γεωγραφικὸ χῶρο ἀπὸ τὸν Αὐστριακὸ ὑποπρόξενο Vouletich, ὁ ὁποῖος, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Ἰταλὸ μητροπολίτη τοῦ Δυρραχίου, σχεδίαζε νὰ ἰδρύσει στὸ Μοναστήρι καθολικὸ παρεκκλήσι και νὰ ἐγκαταστήσει σ' αὐτὸ Ἰταλὸ ἱερέα². Ἐνῶ λοιπὸν ἡ ὀργάνωση τῆς ἀποστολῆς τῶν Λαζαριστῶν προχωροῦσε μὲ γρήγορο ρυθμὸ μὲ τὴν ὕλική συμπαράσταση τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης και ἄλλων καθολικῶν ὀργανώσεων³, ἔφτασε στὰ τέλη Αὐγούστου τοῦ 1855 στὸ Μοναστήρι ὁ Ἰταλὸς ἱερέας, γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὸ οἶκημα, πὸν εἶχε προετοιμάσει ὁ Bughas! Μὲ μεγάλη ἀπογοήτευση διεπίστωσε τότε ὁ Vouletich τὶς πραγματικὲς προθέσεις τοῦ Γάλλου προξένου και ἤρθε σὲ ἀνοικτὴ ρήξη μαζί του. Τελικὰ ὁμως ὑποχώρησε, ἀφοῦ δῆλωσε ὅτι θὰ προβεῖ σὲ ἔντονα διαβήματα πρὸς τὴν κυβέρνησή του⁴.

Ἡ πτώση τῆς Σεβαστούπολης, ἡ ὁποία γιορτάστηκε μὲ μεγαλοπρέπεια και χαιρετίστηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ και τὸ μουσουλμανικὸ πληθυσμὸ τοῦ πασαλικοῦ⁵, συνέπεσε χρονικὰ μὲ τὴν ἀφιξη τοῦ Ὁμὲρ πασᾶ στὸ Μοναστήρι (ἀρχὲς Ὀκτωβρίου τοῦ 1855). Ὁ νέος πασᾶς δὲν γνώριζε γραφὴ και ἀνάγνωση. Κρατοῦσε ἐθρική στάση ἀπέναντι στοὺς Εὐρωπαίους προξένους, οἱ ὁποῖοι συνέχιζαν νὰ ἐπεμβαίνουν στὶς ἐσωτερικὲς ὑποθέσεις τοῦ πασαλικοῦ και νὰ ὑποστηρίζουν τὰ καυτὰ αἰτήματα τῶν χριστιανῶν κατοίκων⁶. Ὁ Ὁμὲρ πασᾶς, γνήσιος ἐκφραστής τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας μετὰ τὸ τέλος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέ-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 26 Ἀπριλίου 1855, ff. 49-55.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 8 Μαΐου 1856, ff. 58-60, 12 Ἰουλίου 1858, f. 89.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 9 Μαΐου 1855, f. 62.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 22 Σεπτεμβρίου 1855, ff. 103-108.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 6 Ὀκτωβρίου 1855, ff. 110-112.

6. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 28 Ὀκτωβρίου 1855, ff. 115-118.

μου, διέδιδε με φανατισμό ότι ήταν δικαίωμα των ευρωπαϊκών δυνάμεων να υποστηρίζουν σε πολεμικές περιόδους την Τουρκία, αλλά με κανένα τρόπο δεν μπορούσαν να αναμειγνύονται και στα έσωτερικά της όθωμανικής αυτοκρατορίας. Η παρουσία του Όμερ πασά στο Μοναστήρι έπαυε να φέρει το παλαιότερο καθεστώς της απόλυτης διοικητικής διαφθοράς, στέρησε τους χριστιανούς από τη συμπάρταση των Ευρωπαίων διπλωματικών εκπροσώπων και προκάλεσε ιδιαίτερα την ένταση της ληστρικής δραστηριότητας¹.

Με την πάροδο του χρόνου οι πιέσεις των Ευρωπαίων προξένων μέσω των πρέσβων τους στην Πύλη μετρίασαν σημαντικά την άκαμπτη στάση του Όμερ πασά. Σ' αυτό συνετέλεσε άκωχη και η επίσημη ανάγνωση του Χάτι-Χουμαγιούν, που πραγματοποιήθηκε στις 6 Μαρτίου του 1856 μπροστά στις ντόπιες αρχές του πασαλίκιου και η οποία προκάλεσε μεγάλη δυσάρεσκεια στους μουσουλμάνους². Άνώτατοι Τούρκοι κρατικοί λειτουργοί αισθάνθηκαν ταπεινωμένοι από την καθιέρωση της ίσοπολιτείας και της ίσονομίας ανάμεσα στο χριστιανικό και το μουσουλμανικό πληθυσμό και ήθελαν να πιστεύουν ότι τελικά οι μεταρρυθμίσεις θα παρέμεναν ανεφάρμοστες. Μολαταύτα στρατιωτικοί κύκλοι δεν έβλεπαν δυσμενείς επιπτώσεις από τη στρατολογία των χριστιανών. Αντίθετα οι Τούρκοι τσιφλικούχοι είχαν άνησυχήσει τόσο πολύ από την επίσημη αναγνώριση της έγγραφιας ατομικής ιδιοκτησίας, ώστε προέβλεπαν ότι η γη, που είχαν κατακτήσει με τόσους άγδωνες, θα κινδύνευε όριστικά να περιέλθει και πάλι στα χέρια των Έλλήνων εμπόρων, οι όποιοι παράλληλα με τις έμπορικέσ συναλλαγές τους, επένδυαν σημαντικό τμήμα της περιουσίας τους στην άγροτική ιδιοκτησία³. Το φαινόμενο της ειρηνικής και βαθμιαίας μεταβίβασης των κατακτημένων έδαφών στους Έλληνες και Έβραίους κεφαλαιούχους, το όποιο παρατηρείται στα μέσα του 19ου αιώνα σε όλόκληρη την όθωμανική επικράτεια⁴, δεν όφείλεται βέβαια τόσο στις μεταρρυθμιστικές επιπτώσεις του Τανζιμάτ (1839-1856), όσο κυρίως στις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν και ήταν άμεσα συνδεδεμένες με την πολιτική και την οικονομική παρακμή της Τουρκίας. Στη Μακεδονία ό κατακερματισμός των μεγάλων ιδιοκτησιών στρατιωτικού-φεουδαλικού τύπου πραγματοποιείται κατά την περίοδο 1830-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 15 Μαρτίου 1856, ff. 138-141.

2. Βλ. τις ανάλογες αντιδράσεις των τουρκικών αρχών όλόκληρης της Μακεδονίας στο Κωνσταντινούπολη, Οικονομική λειτουργία του μακεδονικού και θρακικού χώρου, σ. 42.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 7 Άπριλίου, ff. 147-148.

4. Κωνσταντινούπολη, Οικονομική λειτουργία του μακεδονικού χώρου, σ. 34.

1850, απέβλεψε στη δημιουργία παραγωγικών μονάδων, σύμφωνα με τὰ σύγχρονα οικονομικά δεδομένα, αλλά δὲν ἦταν δυνατό ν' ἀναστειλεῖ τὴν οικονομικὴ διείσδυση τῶν δυτικῶν χωρῶν καὶ τὴν ὀλοένα μεγαλύτερη ἐξάρτηση τοῦ μακεδονικοῦ χώρου ἀπὸ τὴ δυτικὴ βιομηχανικὴ παραγωγή. Τὸ ἑλληνικὸ καὶ ἐβραϊκὸ στοιχεῖο, εἶχε ἀρχίσει νὰ ὑποκαθιστᾷ τὸ τουρκικὸ στοιχεῖο σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος¹.

Ἐνα ἄλλο ἀνησυχητικὸ φαινόμενο τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ ἐντεινόμενη ληστρικὴ δραστηριότητα στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ τὶς πολυάριθμες ληστανταρτικὲς ὀμάδες ποὺ δροῦσαν στὶς περιοχὲς τῆς Φλώρινας. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1856 ὀρισμένες ἀπ' αὐτὲς εἰσέβαλαν στὴ Φλώρινα καὶ προσπάθησαν ν' ἀπαγάγουν τὸν Ἑλληνα ἱερέα καὶ ἕναν πλούσιο Ἑλληνα ἔμπορο². Τὸν Ἰούλιο ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε σημαντικὰ ἀκόμη καὶ μέσα στὸ Μοναστήρι. Πολυάριθμοι λησταντάρτες ἀπέιλησαν ὅτι θὰ εἰσβάλουν στὸ Μεγάροβο καὶ ζήτησαν 300.000 πιάστρα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἤλθαν στὸ Μοναστήρι καὶ ἰκέτευσαν τὴ βοήθεια τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἀποστολὴ τουρκικοῦ ἀποσπάματος στὸ Μεγάροβο ἀπομάκρυνε προσωρινὰ τὴν ἀπειλὴ, ἀλλὰ στὶς ἀρχὲς Ἰουλίου οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς ἀναγκάστηκαν νὰ μοιράσουν σημαντικὴ ποσότητα ὄπλων στοὺς Μεγαροβίτες, γιὰ νὰ προασπίσουν μόνοι τὴ σωματικὴ τους ἀκεραιότητα³. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου ἡ Πύλη ἀνησυχώντας ζωηρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιδείνωση τῆς κατάστασης στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου, ἔστειλε τὸν εἰδικὸ ἀπεσταλμένο Ἀχμέτ Μπασίμ ἐφέντη γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἀποκατάσταση τῆς τάξεως⁴. Μερικοὺς μῆνες ἀργότερα ὁ Τοῦρκος στρατιωτικὸς διοικητὴς κατάφερε νὰ συλλάβει 12.000 λιποτάκτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐπιδοθεῖ μὲ ζῆλο στὴ ληστρικὴ δραστηριότητα⁵. Ἡ ἄφιξίς τοῦ νέου βαλῆ Ἀχμέτ πασᾶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1857 θεωρήθηκε σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀναδιοργάνωση καὶ τὴν ἐξυγίανση τῆς κρατικῆς μηχανῆς, γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ γιὰ τὴ συγκράτηση τῆς ἀνοδικῆς τάσης τῶν τιμῶν, ποὺ παρατηρήθηκε σ' ὀλόκληρο τὸ μακεδονικὸ χῶρο μετὰ τὸ 1853⁶.

1. Διεξοδικὴ ἀνάλυση τῶν φαινομένων αὐτῶν βλ. Κ. Βακαλόπουλου, ἔ.ἀ., σσ. 26-32, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία στοῦ Ἰδίου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, σ. 170.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 13 Ἰουνίου 1856, ff. 163-173.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 18 Ἰουλίου 1856, ff. 190-191.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Σεπτεμβρίου 1856, ff. 205-206.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Μαΐου 1857, f. 226.

6. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 10 Ἰουλίου 1857, ff. 232-233. Βλ. ἐπίσης στοῦ Κ. Βακαλόπουλου, Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου, σ. 16.

5. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν τῶν γαλλικῶν προξενικῶν ἐκθέσεων διαφαίνεται ἀνάγλυφα ἢ ἰσχυρὴ ἐπίδραση τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τοῦ πασαλικοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ σημαντικότερο ποσοστὸ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἑλληνικὸ πληθυσμιακὸ στοιχεῖο¹. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Βορειοδυτικῆς Μείζονος Μακεδονίας δὲν παύει νὰ ἔχει στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στραμμένα τὰ βλέμματά του πρὸς τὴ Ρωσία, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴν περιμένει τὴ λύτρωσή του ἀπὸ τὸ δυνάστη. Ὁ ρωσικὸς παράγοντας—καὶ αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸ ἐπισημάσουμε—διαδραματίζει, τουλάχιστο ὡς τὸ 1856, οὐσιαστικὸ ρόλο ἀνάμεσα στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους ὀλόκληρης τῆς Μακεδονίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατος τοῦ τσάρου Νικόλαου Β' τὸ Μάρτιο τοῦ 1855 ὑπῆρξε ὀδυνηρὸ πλῆγμα γιὰ τοὺς Ἕλληνες κατοίκους τοῦ Μοναστηρίου, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν στὸ σημεῖο, ἀπὸ τῆ μεγάλης τους ἀπογοήτευση, νὰ κλείσουν ἀκόμη καὶ τὰ σχολεῖα τους. Οἱ Ἕλληνες δάσκαλοι καὶ οἱ καθηγητὲς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τοῦ Μοναστηρίου σταμάτησαν γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα νὰ ἐκπληρώνουν τὰ ἐκπαιδευτικὰ τους καθήκοντα ἀρνούμενοι νὰ πιστέψουν ὅτι ὁ ἐπίσημος προστάτης τῆς ὀρθόδοξης θρησκείας ἦταν δυνατὸ νὰ χάσει τὴ ζωὴ του σὲ μιὰ τόσο ἄκαιρη γιὰ τὸν ἑλληνισμὸ στιγμή, μολονότι ὁ Γάλλος πρόξενος Bellaigue de Bughas, θέλοντας νὰ σταθμίσει τὸ βαθμὸ τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς στὸ ντόπιο ἑλληνοβλαχικὸ στοιχεῖο, τοὺς προέτρπε νὰ ἐπιστρέψουν στὰ σχολεῖα τους. Δὲν ἦταν ὅμως μόνον ἡ ὁμοδοξία ποὺ συνέβαλε στὴν ἰδεολογικὴ προσέγγιση τῶν Ἑλλήνων τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτοῦ χώρου πρὸς τὴ Ρωσία, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη ποὺ ἐνίσθηναν νὰ ἐκδηλώνουν διαρκῶς τὴν ἀντιπάθειά τους πρὸς τὸν Τοῦρκο δυνάστη. Ἄλλωστε ὁ Bellaigue de Bughas δηλώνει καθαρά ὅτι ὁ ἀνώτερος ἑλληνικὸς κλῆρος καὶ οἱ πρόκριτοι—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ λαὸ—δὲν ἔτρεφαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ξεχωριστὴ συμπάθεια πρὸς τὴ Ρωσία. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐνδιέφερε ἦταν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν οἱ μεταρρυθμίσεις, οἱ ὁποῖες θὰ ἐβλάπταν τὰ συμφέροντά τους². Γενικότερα ὅμως οἱ ἀρπακτικὲς διαθέσεις τοῦ ἀνώτερου κλήρου τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας εἶχαν προκαλέσει στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα τὴν ἔντονη ἀγανάκτηση τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ³. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ σχετικὲς μετὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου διατάξεις τοῦ Τανζιμὰτ ἔγιναν δεκτές

1. Πρβλ. Κ. Βακαλόπουλου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, σσ. 176-177.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 30 Μαρτίου 1855, ff. 33-38.

3. Κ. Βακαλόπουλου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, σ. 184.

μέ μεγάλο ένθουσιασμό από τις λαϊκές μάζες που κινητοποιήθηκαν άμέσως κατά του μητροπολίτη Πελαγονίας¹.

Ύστερα από το τέλος του Κριμαϊκού πολέμου και την εξασθένιση της ρωσικής επίδρασης στα ευρωπαϊκά πράγματα, έντείνονται ιδιαίτερα οι επεμβάσεις των Ευρωπαϊών διπλωματικών εκπροσώπων της Βορειοδυτικής Μακεδονίας στους διοικητικούς μηχανισμούς του πασαλικιού, αλλά αρχίζουν να παρουσιάζονται στον όριζοντα οι πρώτες ένδείξεις της πανσλαβιστικής διείσδυσης στο βόρειο μακεδονικό χώρο, ένθ ή Γαλλία προσπαθούσε την εποχή εκείνη να έδραιώσει την έπιρροή της στο Μοναστήρι με την ίδρυση καθολικής ιεραποστολής. Έτσι δημιουργούνται τώρα οι πρωταρχικοί πυρήνες και οι βασικές προϋποθέσεις για τη μετέπειτα φάση των σκληρών ένθικών ανταγωνισμών στη Βόρεια Μακεδονία. Έδη το Δεκέμβριο του 1857 ή έλληνική κοινότητα Σκοπίων είχε ν' αντιμετωπίσει τις έντονες βουλγαρικές πιέσεις για τη δημιουργία αντίστοιχης κοινότητας. Τόν ίδιο μήνα έφτασαν στο Μοναστήρι δύο Ρώσοι έφοδιασμένοι με συστατικές έπιστολές των Ρώσων προξένων του Σεράγεβου και του Σκούταρι, οι όποιοι ζήτησαν την έπίσημη προστασία του Bellaigue de Bughas και τη συμπαράσταση των Λαζαριστών². Άς σημειωθεί ότι στα 1858 ζούσαν στο Μοναστήρι 10 καθολικές οικογένειες³.

Έδρυμα Μελετών
Χερσονήσου του Αΐμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

-
1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 7 Άπριλίου 1856, ff. 148-149.
  2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 19 Δεκεμβρίου 1857, ff. 261-262.
  3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 29 Νοεμβρίου 1858, ff. 309-310.

RÉSUMÉ

Constantin Ap. Vacalopoulos, Evolution historique de la Macédoine du Nord-Sud au temps de la guerre de Crimée (1853-1856).

L'auteur de cette étude présente de nouveaux éléments historiques concernant la structure politique de la Macédoine du Nord-Ouest pendant la guerre de Crimée (1853-1856). Il se base aux rapports consulaires français de Monastiri jusqu'aujourd'hui inédits qui sont conservés aux Archives du Ministère des Affaires Etrangères à Paris. Le contenu de ces rapports se réfère aux impressions des consuls Français pendant leurs séjours à Monastiri et à l'état politique de la région du vilayet de Monastiti au milieu du XIXe siècle.